

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

|| మందోదరివిలాపః ||

తాసాం విలపమానానాం తథా రాక్షసయోషితామ్ |
జ్యేష్ఠా పత్నీ ప్రియా దీనా భర్తారం సముదైక్షత || 1 ||

దశగ్రీవం హతం దృష్ట్వా రామేణాచింత్యకర్షణా |
పతిం మందోదరి తత్ర కృపణా పర్యదేవయత్ || 2 ||

నను నామ మహాభాగ తవ వైశ్రవణానుజ |
క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం త్రస్యత్యపి పురందరః || 3 ||

ఋషయశ్చ మహీదేవా గంధర్వాశ్చ యశస్వినః |
నను నామ తవోద్వేగాచ్చారణాశ్చ దిశో గతాః || 4 ||

స త్వం మానుషమాత్రేణ రామేణ యుధి నిర్జితః |
న వ్యపత్రపసే రాజన్కిమిదం రాక్షసర్షభ || 5 ||

కథం త్రైలోక్యమాక్రమ్య శ్రియా వీర్యేణ చాన్వితమ్ |
అవిషహ్యం జఘాన త్వాం మానుషో వనగోచరః || 6 ||

మానుషాణామవిషయే చరతః కామరూపిణః |
వినాశస్తవ రామేణ సంయుగే నోపపద్యతే || 7 ||

న చైతత్కర్తృ రామస్య శ్రద్ధధామి చమూముఖే |
సర్వతః సముపేతస్య తవ తేనాభిమర్శనమ్ || 8 ||

యదైవ చ జనస్థానే రాక్షసైర్భహుభిర్హతః |
ఖరస్తవ హతో భ్రాతా తదైవాసౌ న మానుషః || 9 ||

యదైవ నగరీం లంకాం దుష్ప్రవేశాం సురైరపి |
ప్రవిష్టో హనుమాన్సీర్యాత్తదైవ వృథితా వయమ్ || 10 ||

యదైవ వానరైర్ధోరైర్బద్ధః సేతుర్వహార్ణవే |
తదైవ హృదయేనాహం శంకే రామమమానుషమ్ || 11 ||

అథవా రామరూపేణ కృతాంతః స్వయమాగతః |
మాయాం తవ వినాశాయ విధాయాప్రతితర్కితామ్ || 12 ||

అథవా వాసవేన త్వం ధర్మితోఽసి మహాబల |
వాసవస్య కుతః శక్తిస్త్యాం ద్రష్టుమపి సంయుగే || 13 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

వ్యక్తమేష మహాయోగే పరమాత్మా సనాతనః |
 అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్ || 14 ||
 తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః |
 శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీరజయ్యః శాశ్వతో ధ్రువః || 15 ||
 మానుషం వపురాస్థాయ విష్ణుః సత్యపరాక్రమః |
 సర్వైః పరివృతో దేవైర్వానరత్వముపాగతైః || 16 ||
 సర్వలోకేశ్వరః సాక్షాల్లోకానాం హితకామ్యయా |
 సరాక్షసపలీవారం హతవాంస్త్యాం మహాద్యుతిః || 17 ||
 ఇంద్రియాణి పురా జిత్వా జితం త్రిభువనం త్వయా |
 స్తరద్భిరివ తద్వైరమింద్రియైరేవ నిర్జితః || 18 ||
 క్రియతామవిరోధశ్చ రాఘవేణేతి యన్తయా |
 ఉచ్యమానో న గృహ్లాసి తస్యేయం వృష్టిరాగతా || 19 ||
 అకస్మాచ్ఛాభికామోఽసి సీతాం రాక్షసపుంగవ |
 ఐశ్వర్యస్య వినాశాయ దేహస్య స్వజనస్య చ || 20 ||
 అరుంధత్యా విశిష్టాం తాం రోహిణ్యాశ్చాపి దుర్వతే |
 సీతాం ధర్షయతా మాన్యాం త్వయా హ్యసదృశం కృతమ్ || 21 ||
 వసుధాయాశ్చ వసుధాం శ్రియః శ్రీం భర్తృవత్సలామ్ |
 సీతాం సర్వానవద్యాంగీమరణ్యే విజనే శుభామ్ || 22 ||
 ఆనయిత్వా తు తాం దీనాం ఛద్వనాఽఽత్తస్వదూషణ |
 అప్రాప్య చైవ తం కామం మైథిలీసంగమే కృతమ్ || 23 ||
 పతివ్రతాయాస్తపసా నూనం దగ్ధోఽసి మే ప్రభో |
 తదైవ యన్త దగ్ధస్త్వం ధర్షయంస్తనుమధ్యమామ్ || 24 ||
 దేవా బిభృతి తే సర్వే సంద్రాః సాగ్నిపురోగమాః |
 అవశ్యమేవ లభతే ఫలం పాపస్య కర్తణః || 25 ||
 ఘోరం పర్యాగతే కాలే కర్తా నాస్త్యత్ర సంశయః |
 శుభకృచ్ఛుభమాప్నోతి పాపకృత్పాపమశ్చుతే || 26 ||
 విభీషణః సుఖం ప్రాప్తుస్త్వం ప్రాప్తః పాపమీదృశమ్ |
 సంత్యన్యాః ప్రమదాస్తుభ్యం రూపేణాభ్యధికాస్తతః || 27 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

అనంగవశమాపన్నస్తం తు మోహాన్న బుధ్యసే |
 న కులేన న రూపేణ న దాక్షిణ్యేన మైథిలీ || 28 ||
 మయాఽభికా వా తుల్యా వా త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే |
 సర్వథా సర్వభూతానాం నాస్తి మృత్యురలక్షణః || 29 ||
 తవ తావదయం మృత్యుర్మైథిలీకృతలక్షణః |
 సీతానిమిత్తజో మృత్యుస్త్వయా దూరాదుపాహృతః || 30 ||
 మైథిలీ సహ రామేణ విశోకా విహరిష్యతి |
 అల్పపుణ్యా త్వహం ఘోరే పతితా శోకసాగరే || 31 ||
 కైలాసే మందరే మేరా తథా చైత్రరథే వనే |
 దేవోద్యానేషు సర్వేషు విహృత్య సహితా త్వయా || 32 ||
 విమానేనానురూపేణ యా యామృతులయా శ్రియా |
 పశ్యంతీ వివిధాస్థేశాంస్తాంస్తాంశ్చైత్రస్రగంబరా || 33 ||
 భ్రంశితా కామభోగేభ్యః సాఽస్తి వీర వధాత్తవ |
 సైవాన్యేవాస్తి సంవృత్తా ధిగ్రాజ్ఞాం చంచలాః శ్రియః || 34 ||
 హా రాజన్సుకుమారం తే సుభ్రు సుత్వక్సమున్నసమ్ |
 కాంతిశ్రీద్యుతిభిస్తుల్యమిందుపద్మదివాకరైః || 35 ||
 కిలీటకూటోజ్జ్వలితం తామ్రాస్యం దీప్తకుండలమ్ |
 మదవ్యాకులలోలాక్షం భూత్వా యత్ప్రానభూమిషు || 36 ||
 వివిధస్రగ్ధరం చారు వల్లుస్త్రితకథం శుభమ్ |
 తదేవాద్య తవేదం హి వక్త్రం న భ్రాజతే ప్రభో || 37 ||
 రామసాయకనిర్భిన్నం సిక్తం రుభిరవిస్రవైః |
 విశీర్ణమేదోమస్తిష్కం రూక్షం స్యందనరేణుభిః || 38 ||
 హా పశ్చిమా మే సంప్రాప్తా దశా వైధవ్యకారిణీ |
 యా మయాఽఽసీన్న సంబుద్ధా కదాచిదపి మందయా || 39 ||
 పితా దానవరాజో మే భర్తా మే రాక్షసేశ్వరః |
 పుత్రో మే శక్తనిర్జ్ఞతా ఇత్యేవం గర్వితా భృశమ్ || 40 ||
 దృప్తాలిమర్దనాః శూరాః ప్రఖ్యాతబలపౌరుషాః |
 అకుతశ్చిద్భయా నాథా మమేత్యాసీన్నతిర్హుధా || 41 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

తేషామేవంప్రభావానాం యుష్మాకం రాక్షసర్షభ |
కథం భయమసంబుద్ధం మానుషాదిదమాగతమ్ || 42 ||

స్నిగ్ధేంద్రనీలనీలం తు ప్రాంచుశైలోపమం మహాత్ |
కేయూరాంగదవైడూర్యముక్తాదామస్త్రగుఙ్జులమ్ || 43 ||

కాంతం విహారేష్వధికం దీప్తం సంగ్రామభూమిషు |
భాత్యాభరణభాభిర్యద్విద్యుద్భిరివ తోయదః || 44 ||

తదేవాద్య శరీరం తే తిక్ష్ణైర్నైకైః శరైశ్చితమ్ |
పునర్దుర్లభసంస్పర్శం పరిష్పక్తుం న శక్యతే || 45 ||

శ్వావిధః శలలైర్యద్యద్భాణైర్లగ్నైర్నిరంతరమ్ |
స్వల్పితైర్మర్తసు భృశం సంభిన్నస్నాయుబంధనమ్ || 46 ||

క్రితౌ నిపతితం రాజన్ శ్వావం రుధిరసచ్ఛవి |
వజ్రప్రహారాభిహతో వికీర్ణ ఇవ పర్వతః || 47 ||

హా స్పృష్ణః సత్యమేవేదం త్వం రామేణ కథం హతః |
త్వం మృత్యోరపి మృత్యుః స్యాః కథం మృత్యువశం గతః || 48 ||

త్రైలోక్యవసుభోక్తారం త్రైలోక్యవ్యేగదం మహాత్ |
జేతారం లోకపాలానాం క్షేప్తారం శంకరస్య చ || 49 ||

దృష్టానాం నిగృహీతారమావిష్కృతపరాక్రమమ్ |
లోకక్షోభయితారం చ నాదైర్భూతవిరావిణమ్ || 50 ||

ఓజసా దృప్తవాక్యానాం వక్తారం రిపుసన్నిధౌ |
స్వయూథభృత్యవర్గాణాం గోప్తారం భీమకర్తణామ్ || 51 ||

హంతారం దానవేంద్రాణాం యక్షాణాం చ సహస్రశః |
నివాతకవచానాం చ సంగ్రహీతారమీశ్వరమ్ || 52 ||

నైకయజ్ఞవిలోప్తారం త్రాతారం స్వజనస్య చ |
ధర్మవ్యవస్థాభేత్తారం మాయాస్త్రప్తారమాహవే || 53 ||

దేవాసురనృకన్యానామాహర్తారం తతస్తతః |
శత్రుస్త్రీశోకదాతారం నేతారం స్వజనస్య చ || 54 ||

లంకాదీపస్య గోప్తారం కర్తారం భీమకర్తణామ్ |
అస్మాకం కామభోగానాం దాతారం రథినాం వరమ్ || 55 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

ఏవంప్రభావం భర్తారం దృష్ట్వా రామేణ పాతితమ్ |
స్థిరాఽస్తి యా దేహమిమం ధారయామి హతప్రియా || 56 ||

శయనేషు మహార్షేషు శయిత్వా రాక్షసేశ్వర |
ఇహ కస్తాత్ ప్రసుప్తాఽసి ధరణ్యాం రేణుపాటలః || 57 ||

యదా మే తనయః శస్తా లక్ష్మణేనంద్రజిద్యుభి |
తదాస్త్విభిహితా తీవ్రమద్య త్వస్తిన్నిపాతితా || 58 ||

నాహం బంధుజనైర్లీనా హీనా నాథేన తు త్వయా |
విహీనా కామభోగైశ్చ శోచిష్యే శాశ్వతః సమాః || 59 ||

ప్రపన్నో దీర్ఘమధ్యానం రాజన్షద్యాసి దుర్గమమ్ |
నయ మామపి దుఃఖార్తాం న జీవిష్యే త్వయా వినా || 60 ||

కస్తాత్త్వం మాం విహాయేహ కృపణాం గంతుమిచ్ఛసి |
దీనాం విలపితైర్తందాం కిం వా మాం నాభిభాషసే || 61 ||

దృష్ట్వా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మామిహానవకుంఠితామ్ |
నిర్గతాం నగరద్వారాత్పద్భ్యామేవాగతాం ప్రభో || 62 ||

పశ్యేష్టదార దారాంస్తే భ్రష్టలజ్జావకుంఠితాన్ |
బహిర్విప్పృతితాన్సర్వాన్కథం దృష్ట్వా న కుప్యసి || 63 ||

అయం క్రీడాసహాయస్తే నాథ లాలప్యతే జనః |
న చైనమాశ్వాసయసే కిం వా న బహుమన్యసే || 64 ||

యాస్త్వయా విధవా రాజన్యతా నైకాః కులస్త్రియః |
పతివ్రతా ధర్మపరా గురుశుశ్రూషణే రతాః || 65 ||

తాభిః శోకాభివ్రాభిః శప్తః పరవశం గతః |
త్వయా విప్రకృతాభిర్యత్తదా శప్తం తదాగతమ్ || 66 ||

ప్రవాదః సత్య ఏవాయం త్వాం ప్రతి వ్రాయశో నృప |
పతివ్రతానాం నాకస్తాత్పతంత్యశ్రూణి భూతలే || 67 ||

కథం చ నామ తే రాజఁలోకానాక్రమ్య తేజసా |
నారీచౌర్యమిదం క్షుద్ధం కృతం శౌండీర్యమానినా || 68 ||

అపనీయాశ్రమాద్రామం యన్మగచ్ఛద్దనా త్వయా |
ఆనీతా రామపత్నీ సా తత్తే కాతర్యలక్షణమ్ || 69 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

కాతర్యం చ న తే యుద్ధే కదాచిత్సంస్కరామ్యహమ్ |
తత్తు భాగ్యవిపర్యాసాన్నూనం తే పక్వలక్షణమ్ || 70 ||

అతతానాగతార్థజ్ఞో వర్తమానవిచక్షణః |
మైథిలీమాహృతాం దృష్ట్వా ధ్యాత్వా నిశ్చస్య చాయతమ్ || 71 ||

సత్యవాక్స మహాభాగో దేవరో మే యదబ్రవీత్ |
సోఽయం రాక్షసముఖ్యానాం వినాశః పర్యుపస్థితః || 72 ||

కామక్రోధసముత్థేన వ్యసనేన ప్రసంగినా |
నిర్భ్రతస్త్యత్యేఽనర్థః సోఽయం మూలహరో మహాన్ || 73 ||

త్యయా కృతమిదం సర్వమనాథం రక్షసాం కులమ్ |
న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః || 74 ||

స్త్రీస్యభావాత్తు మే బుద్ధిః కారుణ్యే పరివర్తతే |
సుకృతం దుష్కృతం చ త్వం గృహీత్వా స్వాం గతిం గతః || 75 ||

ఆత్మానమనుశోచామి త్వద్వియోగేన దుఃఖితా |
సుహృదాం హితకామానాం న శ్రుతం వచనం త్వయా || 76 ||

భ్రాతృణాం చాపి కార్త్యున హితముక్తం త్వయాఽనఘ |
హేత్వర్థయుక్తం విభివచ్ఛ్యేయస్కరమదారుణమ్ || 77 ||

విభిషణేనాభిహితం న కృతం హేతుమత్త్వయా |
మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితుస్తదా || 78 ||

న శ్రుతం వీర్యమత్తేన తస్యేదం ఫలమీదృశమ్ |
నీలజీమాతసంకాశ పీతాంబర శుభాంగద || 79 ||

స్వగాత్రాణి వినిక్షిప్య కిం శేషే రుధిరాప్లుతః |
ప్రసుప్త ఇవ శోకార్తాం కిం మాం న ప్రతిభాషసే || 80 ||

మహావీర్యస్య దక్షస్య సంయుగేష్వపలాయినః |
యాతుధానస్య దౌహిత్ర కిం చ మాం నాభ్యుదీక్షసే || 81 ||

ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే ప్రాప్తే పరిభవే నవే |
అద్య వై నిర్భయా లంకాం ప్రవిష్టాః సూర్యరత్నయః || 82 ||

యేన సూదయసే శత్రూన్సమరే సూర్యవర్షసా |
వజ్రో వజ్రధరస్యేవ సోఽయం తే సతతార్జితః || 83 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

రణే శత్రుప్రహరణో హేమజాలపరిష్యతః |
 పరిఘో వ్యవకీర్ణస్తే బాణైశ్శిన్నః సహస్రధా || 84 ||
 ప్రియామివోపగుహ్య త్వం శేషే సమరమేదినీమ్ |
 అప్రియామివ కస్త్యాచ్చ మాం నేచ్ఛస్యభిభాషితుమ్ || 85 ||
 ధిగస్తు హృదయం యస్యా మమేదం న సహస్రధా |
 త్వయి పంచత్యమాపన్నే ఫలతే శోకపీడితమ్ || 86 ||
 ఇత్యేవం విలపంత్యేవ బాష్పవ్యాకులలోచనా |
 స్నేహోవస్మన్నహృదయా దేవీ మోహముషాగమత్ || 87 ||
 కశ్చలాభిహతా సన్నా బభౌ సా రావణోరసి |
 సంధ్యాఽనురక్తే జలదే దీప్తా విద్యుదివాసితే || 88 ||
 తథాగతాం సముత్పత్య సపత్న్యస్తా భృశాతురాః |
 పర్యవస్థాపయామాసూ రుదంత్యో రుదతీం భృశమ్ || 89 ||
 న తే సువిదితా దేవి లోకానాం స్థితిరధ్రువా |
 దశావిభాగపర్యాయే రాజ్ఞాం చంచలయా శ్రియా || 90 ||
 ఇత్యేవముచ్యమానా సా సశబ్దం ప్రరురోద హా |
 స్నాపయంతీ త్వభిముఖౌ స్తనావస్త్రాంబువిస్త్రవైః || 91 ||
 ఏతస్మిన్నంతరే రామో విభీషణమువాచ హా |
 సంస్కారః క్రియతాం భ్రాతుః స్త్రియశ్చైతా నివర్తయ || 92 ||
 తం ప్రశ్రితస్తతో రామం శ్రుతవాక్యో విభీషణః |
 విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థసహితం వచః || 93 ||
 రామస్యైవానువృత్తార్థముత్తరం ప్రత్యభాషత |
 త్యక్తధర్మవ్రతం క్రూరం నృశంసమనృతం తథా || 94 ||
 నాహమర్హోఽస్మి సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్శినమ్ |
 భ్రాతృరూపో హి మే శత్రురేష సర్యాహితే రతః || 95 ||
 రావణో నార్హతే పూజాం పూజ్యోఽపి గురుగౌరవాత్ |
 నృశంస ఇతి మాం కామం వక్ష్యంతి మనుజా భువి || 96 ||
 శ్రుత్వా తస్యాగుణాన్సర్వే వక్ష్యంతి సుకృతం పునః |
 తచ్చుత్వా పరమప్రీతో రామో ధర్మభృతాం వరః || 97 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

విభీషణమువాచేదం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ |
 తవాపి మే ప్రియం కార్యం త్వత్ప్రభావాచ్చ మే జితమ్ || 98 ||
 అవశ్యం తు క్షమం వాచ్యో మయా త్వం రాక్షసేశ్వరః |
 అధర్మాన్యతసంయుక్తః కామం త్వేష నిశాచరః || 99 ||
 తేజస్వీ బలవాన్ శూరో సంయుగేషు చ నిత్యశః |
 శతక్రతుముఖైర్దేవైః శ్రూయతే న పరాజితః || 100 ||
 మహాత్మా బలసంపన్నో రావణో లోకరావణః |
 మరణాంతాని వైరాణి నిర్భ్రతం నః ప్రయోజనమ్ || 101 ||
 క్రియతామస్య సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ |
 త్వత్ప్రకాశాద్ధశగ్రీవః సంస్కారం విధిపూర్వకమ్ || 102 ||
 ప్రాప్తుమర్హతి ధర్మజ్ఞ త్వం యశోభాగ్భవిష్యసి |
 రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా త్వరమాణో విభీషణః || 103 ||
 సంస్కారేణానురూపేణ యోజయామాస రావణమ్ |
 చితాం చందనకాష్ఠానాం పద్మకోశీరసంవృతామ్ || 104 ||
 బ్రాహ్మ్య సంవేశయాంచక్రూ రాంకవాస్తరణావృతామ్ |
 వర్తతే వేదవిహితో రాజ్ఞో వై పశ్చిమః క్రతుః || 105 ||
 ప్రచక్రూ రాక్షసేంద్రస్య పితృమేధమనుక్రమమ్ |
 వేదిం చ దక్షిణప్రాచ్యాం యథాస్థానం చ పావకమ్ || 106 ||
 వృషదాజ్యేన సంపూర్ణం స్రువం సర్వే ప్రచిక్షిపుః |
 పాదయోః శకటం ప్రాదురంతరూర్వోరులూఖలమ్ || 107 ||
 దారుపాత్రాణి సర్వాణి అరణిం చోత్తరారణిమ్ |
 దత్త్వా తు ముసలం చాన్యద్యథాస్థానం విచక్షణాః || 108 ||
 శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ |
 తత్ర మేధ్యం పశుం హత్యా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః || 109 ||
 పరిస్తరణికాం రాజ్ఞో ఘృతాక్రాం సమవేశయన్ |
 గంధైర్కాల్యైరలంకృత్య రావణం దీనమానసాః || 110 ||
 విభీషణసహాయాస్తే వస్తైశ్చ వివిధైరపి |
 లాజైశ్చావకిరంతి న్మ బాష్పపూర్ణముఖాస్తదా || 111 ||

వాల్మీకి రామాయణం- యుద్ధకాండ

114 - చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః

దదౌ చ పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః |
 స్నాత్వా చైవార్తవస్త్రేణ తిలాఘ్నార్యాభిమిశ్రితాన్ || 112 ||
 ఉదకేన చ సంమిత్రాన్మదాయ విధిపూర్వకమ్ |
 ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూర్ధ్నా చైనం నమస్య చ || 113 ||
 తాః స్త్రియోఽనునయామాస సాంత్యముక్త్యా పునఃపునః |
 గమ్యతామితి తాః సర్వా వివిశుర్షగరం తదా || 114 ||
 ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు విభీషణః |
 రామపార్శ్వముపాగమ్య తదాఽతిష్ఠద్విసీతవత్ || 115 ||
 రామోఽపి సహ సైన్యేన ససుగ్రీవః సలక్ష్మణః |
 హర్షం లేభే రిపుం హత్వా యథా వృత్రం శతక్రతుః || 116 ||
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే
 చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః || 114 ||

